

Zaalteksten Samen in de schijnwerpers

Samen in de schijnwerpers.....	3
Kiezen voor de kunst	6
Haven te Vlissingen, ca. 1887	6
Kalefateren, 1874 - 1875	7
Avond, ca. 1869 - 1886	7
Op de Veluwe, De heide van Bennekom, ca. 1891	7
Beekhuizen bij Arnhem, voor 1891	8
Bosgezicht, voor 1870 - 1907	8
Bosgezicht, z.j.	9
Hollands stradgezicht, ca. 1878 - 1880.....	9
Een persoonlijk karakter.....	9
Portret van Lotte Bisdom-Croiset van der Kop, 1886	10
Portret van Kolonel del Campo, genaamd Camp, 1887	10
Portret van J. Tonkes, 1887	10
Portret van Hendrik Willem Mesdag, 1888 - 1904.....	11
Hondenkop: Nero, 1875	11
Stilleven met bronzen pot, koperen schaal en vaas, 1887.....	11
De huiskamer van de Mesdags, ca 1915	12
Schaal met visblaasdecor, 15de eeuw.....	12
Vaas met gegraveerd decor, z.j.	12
Ritueel vat, 19de eeuw	12
Stilleven met appels en druiven, 1882	12
Stilleven met appels, 1870 - 1905	13
Brandin op de Noordzee, 1870.....	13
Onstuimige zee, z.j.	13
In gevaar, ca. 1895.....	13
De nieuwe havenwerken te Enkhuizen, 1885 - 1886	14
Studie voor Panorama van Scheveningen, 1880.....	14
Overloop.....	14
Een groots gebaar.....	14
Kleine Colenbranderzaal.....	15
Uit het depot	15
Avond in het beukenbos, z.j.	16
In de duinen, z.j.	17
Winter in het bos, ca. 1870 – 1909	17

Stilleven met pompoenen en appels, ca. 1870 - 1909	17
Stilleven met druiven, ca. 1870 - 1909.....	17
Stilleven met druiven, een kalebas en andere vruchten, ca. 1870 – 1909	17
Zeegezicht, 1889.....	18
Noordzee, 1900	18
Nieuwe vondsten.....	18
Stilleven met vaas met tulpen, z.j.	18
Stilleven met vaas met krokussen, z.j.....	18
Verstopt.....	18
Pinken op zee, z.j.....	19
Hut in Hattem, ca. 1876 - 1892	19
Onder de oppervlakte	19
Zomeravond te Scheveningen, ca. 1890 - 1895	20
Gouden uur.....	20
Persoonlijke schetsen.....	20
Weidse landschappen	21
Notities voor in het Atelier	21
Oefenen, oefenen en nog eens oefenen.....	21
Blauwe vaas, z.j.	21
Aan de slag	22
De tuin van Laan van Meerdervoort 9, ca. 1870.....	22
Boom, ca. 1870.....	22
Een perkje, 1868.....	23
Veldezel met een zeegezicht, ca. 1869	23
Een bospad met figuur, 1884	23
Studie voor een stilleven, z.j.....	23

Samen in de schijnwerpers

Het kunstenaarsechtpaar Hendrik Willem Mesdag (1831-1915) en Sientje Mesdag-van Houten (1834-1909) bouwde een leven lang aan een verzameling. In hun museum voor eigentijdse kunst dat in 1887 opende, toonden zij het werk van vrienden, van de kunstenaars die zij bewonderden, én hun eigen werk.

In 1903 schonken de Mesdags hun museumverzameling aan de Nederlandse Staat. In deze tentoonstelling richten we de schijnwerpers op de kunstwerken van henzelf die ze in deze collectie onderbrachten. Het kunstbezit van de Mesdags was groter dan het museum alleen. Ze hebben dus heel bewust gekozen hoe zij zichzelf presenteerden toen hun verzameling openbaar bezit werd. Ze tonen zichzelf als vertegenwoordigers van de Haagse School: landschapschilders in de voetsporen van de Franse kunstenaars van Barbizon. Daarnaast bevat het museum een heel persoonlijk deel van hun werk, bijvoorbeeld portretten van vrienden, en schilderijen die belangrijk voor ze waren.

Hendrik Willem en Sientje waren succesvolle kunstenaars die hun schilderijen goed verkochten. Veel topstukken kwamen dus juist op andere plekken terecht. Ook hun vroege werk bleef in de privéverzameling. De manier waarop zij hun eigen kunst een plek gaven in het museum vertelt ons dat ze zichzelf presenteerden als vooraanstaande kunstenaars, altijd in relatie tot het werk van hun tijdgenoten.

Tijdlijn Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag van Houten

1831

Hendrik Willem Mesdag op 23 februari geboren in Groningen.

1834

Sientje van Houten op 23 december geboren in Groningen.

1851

Hendrik Willem opgeleid tot bankier in het bedrijf van zijn vader. Volgt ook lessen aan de Groningse kunstacademie Minerva.

1856

Trouwen op 23 april in Groningen. Vermoedelijk hebben ze elkaar leren kennen op de Groningse burgersociëteit De Harmonie

1863

Op 25 september wordt hun zoon geboren: Klaas.

1866

Dankzij een erfenis van de vader van Sientje kunnen de Mesdags kiezen voor een kunstenaarsbestaan. De zomer zijn ze in Oosterbeek (Gelderland). Daar ontmoeten ze kunstenaar J.W. Bilders die hen lessen geeft.

Vanaf september wonen ze in Brussel. Krijgen enkele lessen bij academisch geschoolde Lourens Alma Tadema, de neef van Hendrik Willem, en de Nederlandse landschapschilder Willem Roelofs. Ze beginnen kunst te verzamelen.

1868

Hendrik Willem besluit alleen nog maar de zee en het strand te schilderen.

1869

Hendrik Willem wordt lid van kunstenaarsvereniging Pulchri Studio, en huurt een hotelkamer als atelier in Scheveningen. Sientje wordt een tijdje later ook lid van Pulchri en laat een atelier bouwen in de duinen.

1870

Het gezin verhuist naar de Laan van Meerdervoort 9-11. Sientje krijgt tekenlessen van huisvriend en landschapschilder Johannes d'Arnaud Gerkens, later ook van vriendin Henriëtte Lindo. Hendrik Willem wint een medaille op de Parijse Salontentoonstelling.

1871

Zoon Klaas overlijdt op zevenjarige leeftijd na een ziekbed van slechts drie dagen. Sientje besluit zich helemaal op het schilderen te richten.

1872

Sientje presenteert zich op de Tentoonstelling van Levende Meesters in Den Haag publiekelijk als kunstenaar en exposeert vanaf deze tijd regelmatig in binnen- en buitenland.

1875-1880

Sientje geeft regelmatig les aan vrouwelijke kunstenaars (Anna Croiset van der Kop, Barbara van Houten e.a.). Hendrik Willem is medeoprichter van de Hollandsche Teekenmaatschappij en wordt actief lid en voorzitter (1876-1885), Sientje wordt lid in 1877.

1881

Dankzij een erfenis van de vader van Hendrik Willem breiden de Mesdags hun verzameling flink uit, vooral met Franse kunst. Dat jaar werken de Mesdags gezamenlijk aan het *Panorama van Scheveningen*.

1887

Naast het woonhuis bouwen de Mesdags een museum voor hun verzameling moderne kunst: Museum Mesdag. Behalve kunst kopen ze veel kunstnijverheid om de zalen mee in te richten.

1889

Hendrik Willem wordt voorzitter van Pulchri Studio (1889-1906), en zorgt onder andere voor een nieuw gebouw.

1897

Sientje is vanaf 1897 oprichter en voorzitter van de vrouwenvereniging 'Onze club'.

1903

De Mesdags schenken het Museum Mesdag aan de Nederlandse Staat. Eén van de voorwaarden van de schenking is dat de verzameling bijeen moet blijven.

1904

Ter ere van haar zeventigste verjaardag organiseert Pulchri Studio een eretentoonstelling van het werk van Sientje.

1905

Sientje neemt zitting in het Nederlandse comité van de internationale Lyceumclub, een vereniging voor het bevorderen van kunst door vrouwen.

1909

Sientje overlijdt op 20 maart.

Hendrik Willem stopt met verzamelen en schildert weinig meer.

1911

Willem gaat met pensioen als museumdirecteur van Museum Mesdag.

1915

Hendrik Willem overlijdt op 10 juli.

Kiezen voor de kunst

De Mesdags presenteerden zich in hun museum in eerste instantie met werken waarin hun kunstenaarschap zo goed mogelijk tot zijn recht kwam. Sientje werd bekend met stillevens, van oudsher een onderwerp voor vrouwen. Ze schilderde echter ook veel landschappen met een eigen, melancholische sfeer, zoals *Op de Veluwe*, de heide van Bennekom. Hendrik Willem schilderde de zee en ging bijna elke dag naar het strand om het water en de kleuren van de lucht te bestuderen. In zijn zeegezichten experimenteerde hij volop met schilderstijl en kleur.

De Mesdags hadden bewust gekozen voor een leven in de kunst. Hendrik Willem stapte uit het familiebedrijf op 35-jarige leeftijd, en Sientje maakte deze beslissing toen hun enige zoon Klaas overleed. 'Gelukkig voor ons dat wij van kunst houden en laten wij hopen dat wij doorgaan ons leven te wijden aan het schilderen', zei Mesdag daarover. Dit gebeurde inderdaad.

Hendrik Willem Mesdag (1831 – 1915)

Haven te Vlissingen, ca. 1887

Mesdag vond het belangrijk om de sfeer over te brengen van de plek die hij schilderde. Dat is mooi te zien in dit havengezicht bij maanlicht. Hij schilderde het waarschijnlijk in één keer, ter plekke in Vlissingen, en gebruikte het later als studie voor een groter schilderij. Het is goed mogelijk dat Mesdag geïnspireerd werd door een nachtschap van Barbizonkunstenaar Daubigny, dat het echtpaar in 1878 aankocht.

Op de tweede verdieping hangt het schilderij *Maanlicht* uit 1875 van Charles-François Daubigny (1817-1878)

'Nu weet ik er net even veel van, van die schepen en pinken en zo, als de kerels zelf. In Groningen woonde ik ook aan de haven en 'k scharrelde er altijd met die schippers.' Hendrik Willem Mesdag, 1906

Hendrik Willem Mesdag (1831 – 1915)

Kalefateren, 1874 - 1875

Deze voorstelling is één van Mesdags vroegste werken in de museumcollectie. Op een besneeuwd strand wordt een reparatie uitgevoerd. Boven het vuur wordt een pot teer verhit om de kieren tussen de planken mee te dichten (kalefateren). Mesdag stond er in zo'n geval het liefst met zijn neus bovenop en legde de werkzaamheden tot in detail vast. In het weergeven van figuren was hij nog wat minder bedreven.

Hendrik Willem Mesdag (1831 – 1915)

Avond, ca. 1869 - 1886

Mesdag maakte in dit avondlandschap slim gebruik van tegenlicht. De silhouetten van de boten met hun netten komen goed uit tegen de maanverlichte lucht. Tot de aanleg van een vissershaven in Scheveningen in 1904, werden de bomschuiten door paarden op het strand getrokken, wat Mesdag alle gelegenheid gaf om ze goed te bestuderen.

'Maar bij 't betreden van 't vertrek, waarin No. 237 „Op de Veluwe”, zal wel eenieder door den eenvoud en de schoonheid van deze schilderij getroffen worden.'

De Amsterdammer. Weekblad voor Nederland, 1904

Sientje Mesdag-van Houten (1834 – 1909)

Op de Veluwe, De heide van Bennekom, ca. 1891

Dit sfeervolle heidelandschap is een hoogtepunt in het werk van Mesdag-van Houten. Het werd lovend ontvangen op verschillende buitenlandse tentoonstellingen, en was in eerste instantie bedoeld voor de verkoop. Het zachte schijnsel van de maan, een geliefd thema van beide Mesdags, verlicht het tafereel. Wellicht was Mesdag-van Houten geïnspireerd door een werk van Barbizonkunstenaar Daubigny in de collectie. Dat straalt een vergelijkbare kalmte uit.

Op de tweede verdieping hangt Schapenkraal bij het aanbreken van de dag uit 1861 van Charles-François Daubigny (1817-1878)

‘Door hare langdurige en voortgezette boomstudiën, weet zij het karakter van iedere boomsoort treffend juist in lijn en kleur weer te geven: den slanken zilveren berk, den gespierden rooden den, den machtigen eik.’

Anna Croiset van der Kop in Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift, 1891

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Beekhuizen bij Arnhem, voor 1891

Mesdag-van Houten was gefascineerd door de kracht van de natuur. Vooral de grillige groei van bomen aan de waterkant trok haar aan. Aan de hand van schetsen maakte ze in haar atelier schilderijen. Een grotere variant in dezelfde gedurfde stijl heeft een vaste plek op de tweede verdieping van het museum. In een vitrine op de eerste verdieping van de tentoonstelling is een voorbereidende schets te zien.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Bosgezicht, voor 1870 - 1907

Een eenzame figuur loopt door een donker bos. De schemering heeft iets mysterieus: alleen aan de horizon is nog licht te zien. Mesdag-van Houten oefende hier met dieptewerking. Ze wisselde af tussen licht en donker, en plaatste grote bomen op de voorgrond tegen smalle bomen in de verte. De bomen hebben zelf weinig diepte en de bosgrond is grof opgezet.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Bosgezicht, z.j.

Dit landschap van Mesdag-van Houten valt op door de lichte kleuren, waarmee ze een zonnig moment vastlegde. Die helderheid komen we niet vaak tegen in haar schilderijen. Zoals wel vaker in haar werk brengt een klein figuurtje wat levendigheid en proportie in het landschap. Dit schilderij is pas later in de museumverzameling terecht gekomen. Misschien was het snel verkocht, omdat het een aantrekkelijk, licht schilderij is.

‘Zonder mijn man was ik nooit schilderes geworden, en zonder mij was hij waarschijnlijk geen schilder geworden.’

Sientje Mesdag-van Houten, 1906

Hendrik Willem Mesdag (1831 - 1915)

Hollands stradgezicht, ca. 1878 - 1880

Dankzij een recente schenking is dit strandgezicht van Mesdag toegevoegd aan de collectie. In de oorspronkelijke museumverzameling bevond zich niet zo'n typisch, groot kustgezicht vol schepen en mensen. Waarschijnlijk verkocht Mesdag die liever, want hij kreeg er flinke bedragen voor. Dit heldere en levendige schilderij zit vol mooi getroffen details, zoals de weerspiegeling van de figuren in het zeewater.

Een persoonlijk karakter

‘Wij weten zelf te goed wat mooi is of niet. Anders hadden we ook nooit dat unieke museum bij elkander gekregen, mijn vrouw en ik.’ Zoals Hendrik Willem al zei, waren de twee eigenwijs in hun aankoopbeleid. Hun voorkeuren en interesses maken de collectie tot een persoonlijk geheel. Een aantal van hun eigen werken die zij in het museum plaatsten, geven inzicht in het leven van de Mesdags. Er zijn portretten van vrienden en schilderijen die verbonden waren met een bijzonder moment in hun carrière. De studie voor het beroemde Panorama van Scheveningen mocht bijvoorbeeld niet ontbreken.

De Mesdag Collectie is onlosmakelijk met Hendrik Willem en Sientje verbonden. Hun liefde voor kunst en de inkijkjes die de werken

bieden in hun bijzondere leven geven dit museum tot op de dag van vandaag karakter.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Portret van Lotte Bisdom-Croiset van der Kop, 1886

Dit vlot geschilderde portret heeft iets ingetogens. Zegt dit misschien iets over Lottes karakter? We weten over haar niet veel meer dan dat haar familie goed bevriend was met de Mesdags. Haar zus Johanna was in de leer bij Mesdag-van Houten en was kind aan huis bij het echtpaar. Een derde zus, Anna, schreef geregeld over kunst en publiceerde over de Mesdags in het tijdschrift Elsevier.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Portret van Kolonel del Campo, genaamd Camp, 1887

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Portret van J. Tonkes, 1887

Deze twee vlot geschilderde mannenportretten zijn ontstaan vanuit vriendschappen tussen families. Kolonel Del Campo woonde in de buurt van Mesdags vader en Tonkes was de buurman van Sientjes broer Hindrik. Wanneer de Mesdags familie bezochten in Groningen, kwamen ze daar deze mannen geregeld tegen. In het huis van het echtpaar Tonkes beschilderden ze zelfs deurpanelen: Hendrik Willem een zeegezicht en een heidelandschap en Sientje een stilleven.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Portret van Hendrik Willem Mesdag, 1888 - 1904

Dit schilderij kwam tot stand in een periode dat Mesdag-van Houten wilde oefenen met portretten. Ze moest haar model wel overtuigen: 'als je het erg druk hebt, poseer je wel voor vreemden, niet voor je eigen vrouw.' Het werk is vrij losjes geschilderd, wat goed te zien is in zijn haar en baard. Het is een integer portret geworden van de man met wie ze al zo'n vijftig jaar lief en leed deelde.

'Die hield ook veel van de natuur en van mooie dingen.'
Hendrik Willem over Sientje, 1906

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Hondenkop: Nero, 1875

Dit schilderij van een fiere New Foundlander, geeft een inkijkje in het huiselijk leven van de Mesdags. Het portret van Nero, hun trouwe viervoeter, is ook een studie van licht en donker. Kijk maar hoe het zwart van Nero's vacht contrasteert met de nevelige achtergrond en tegelijkertijd het licht reflecteert. Mesdag-van Houten heeft Nero meerdere keren geschilderd.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Stilleven met bronzen pot, koperen schaal en vaas, 1887

Dit schilderij toont voorwerpen die zich nog altijd in de collectie van het museum bevinden. Mesdag-van Houten schonk veel aandacht aan de glans van het metaal. De voorwerpen komen hierdoor naar voren uit de duisternis. Dit doek vertelt ook iets over de inrichting van het huis van de Mesdags. We vermoeden dat het in de zomermaanden als een haardscherm werd gebruikt, net zoals het schilderij op de foto.

De huiskamer van de Mesdags, ca 1915

Schaal met visblaasdecor, 15de eeuw

Vaas met gegraveerd decor, z.j.

Ritueel vat, 19de eeuw

**Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)
Stilleven met appels en druiven, 1882**

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Stilleven met appels, 1870 - 1905

Stillevens konden thuis worden gemaakt, met voorwerpen die voorhanden waren. Daardoor werd dit voor vrouwen, die vaak aan huis gebonden waren, van oudsher een geschikt genre geacht. Mesdag-van Houten vond dat stillevens onderschat werden en maakte er moderne, expressieve werken van. Ze experimenteerde met compositie en kleurgebruik en brak als kunstenaar door met dit soort moderne stillevens.

‘De zee is mijn.’

Hendrik Willem Mesdag

Hendrik Willem Mesdag (1831 - 1915)

Brandin op de Noordzee, 1870

Met dit zeegezicht beleefde Mesdag zijn doorbraak. Hij won er in 1870 een van de gouden medailles mee op de Parijse Salontentoonstelling, waardoor zijn naam direct gevestigd was. Een jurylid kocht het werk. Later is het schilderij in twee stukken gesneden en verspreid geraakt. Gelukkig zijn de twee delen weer herenigd en is het werk dankzij een schenking weer te zien in het museum. De snijlijn is nog altijd zichtbaar, iets rechts van het midden.

Hendrik Willem Mesdag (1831 - 1915)

Onstuimige zee, z.j.

Hendrik Willem Mesdag (1831 - 1915)

In gevaar, ca. 1895

In gevaar toont de opvarenden van een beschadigde vissersboot, waarvan de zeilen al flink zijn gescheurd. Nadat in 1894 een groot deel van de Scheveningse vissersvloot was verwoest door een storm, raakte Mesdag gefascineerd door rampspoed en ruige weersomstandigheden. Dit doek schilderde hij met wilde, schetsmatige penseelstreken, net als het werk eronder. Ook deze kleine schets werd door Mesdag gesigneerd en belandde in het museum.

Hendrik Willem Mesdag (1831 – 1915)

De nieuwe havenwerken te Enkhuizen, 1885 - 1886

Van 1885 tot en met 1886 werd in Enkhuizen een spoorverbinding met Amsterdam en een spoorhaven voor het bootverkeer naar Stavoren aangelegd. Mesdag heeft gedetailleerd de arbeiders en de stoomtreinen weergegeven, een vooruitstrevende keuze. Zorgde het afwijkende onderwerp ervoor dat hij het schilderij niet kon verkopen, of wilde Mesdag zich in het museum ook van zijn moderne kant laten zien?

‘Scheveningen is nabij. Aan de kust zie je de mooiste zee. Daar heb ik ook m’n panorama gemaakt. Dat beschouw ik als mijn belangrijkste werk; omdat het zoo’n groote impressie geeft van de natuur. Maar ‘k zou het niet graag nog eens weer beginnen, daar zestien honderd meter doek te schilderen.’

Hendrik Willem Mesdag, 1906

Hendrik Willem Mesdag (1831 – 1915)

Studie voor Panorama van Scheveningen, 1880

Mesdags naam is voor veel mensen verbonden aan het enorme schilderij Panorama van Scheveningen, dat zich nog steeds hier vlakbij bevindt. ‘Dat beschouw ik als mijn belangrijkste werk.’ Voordat Mesdag met hulp van zijn vrouw en anderen het enorme doek schilderde, maakte hij deze voorstudie (schaal 1:50). Veel details, zoals de geitjes op het gras, komen terug op het spektakelstuk.

Overloop

Een groots gebaar

Waarom de Mesdags hun museum aan de Nederlandse Staat schonken, hebben ze nooit uitvoerig toegelicht. Waarschijnlijk wilden zij de werken bij elkaar houden, of vonden ze dat een verzameling van zo'n grote kwaliteit openbaar bezit moest worden. Voorafgaand aan de schenking moesten de Mesdags definitief kiezen wat wel en niet bij het museum ging horen. Ze hadden namelijk ook een privéverzameling die zich in hun woonhuis bevond. Bij de overdracht van Museum Mesdag aan de Staat, in mei 1903, kwamen alle ministers in rijtuigen naar de Laan van Meerdervoort. De premier sprak de Mesdags toe. De nationale en internationale pers was vol lof over hun grootse gebaar. De Franse Gazette des Beaux-Arts noemde het 'een van de belangrijkste schenkingen die ooit aan de Nederlandse Staat zijn gedaan.'

Kunstenarsvereniging Pulchri Studio gaf in januari 1903 een feest, om te vieren dat de Mesdags hun museum aan de Staat schonken. Het thema was *Venetië*.

Aankondiging van de overdracht van het museum aan de Staat, in de Leeuwarder courant, 18 december 1902

Aankondiging van de overdracht van het museum aan de Staat, in De Tijd. godsdienstig-staatkundig dagblad, 15 mei 1903

De Standaard, 18 mei

De Tijd. godsdienstig-staatkundig dagblad, 25 juli

Kleine Colenbranderzaal
Uit het depot

Niet alle werken van de Mesdags zijn permanent te zien in het museum. De werken op papier kunnen maar zelden getoond worden, omdat ze gevoelig zijn voor licht. Voor deze tentoonstelling hebben we alles uit de kast gehaald, van tekeningen tot schetsboekjes. In dit deel van de verzameling komen dezelfde thema's terug, vooral stillevens, boslandschappen en zeegezichten. Ook zijn er heel bijzondere krabbeltjes bij die hun zoon Klaas maakte.

Voor de tentoonstelling zijn enkele schilderijen van de Mesdags gerestaureerd. Daar leren we veel van. Door de behandelingen worden details beter zichtbaar en komen de kleuren weer tot leven. Soms levert de restauratie daarnaast leuke of interessante vondsten op, zoals onderliggende portretten en een mysterieuze extra handtekening.

Als zij wel samen waren, (...) dan wordt hij al gauw wat ongedurig, wanneer zijn vrouw een poos met schetsen bezig bleef (...) "Waarom doe je het nu zoo uitvoerig? (...)." En even later: "Ben je nu nòg niet klaar?" *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 1906

Sientje maakte vaak 'uitgestrekte zwerftochten op ongebaande wegen, door kuilen en over hoogten, hei en duinen. En zoodra haar 't een of ander treft, roept ze: Stop! De koetsier houdt de paarden in, een vlugge krabbel en (...) vooruit maar weer!' *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 1906

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Avond in het beukenbos, z.j.

Sientje had een scherp oog voor detail. Kijk maar naar deze boomstam, waarop zij de witgroene aanslag van algen en mossen vastlegde. Ze nam steevast haar schetsboekje mee tijdens ritjes met de koets en wandelingen, met en zonder Hendrik Willem, door haar geliefde bossen en heidegebieden. Dan maakte ze talloze schetsen van bomen. Soms schreef ze er kleuren bij voor later, bij het schilderen.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

In de duinen, z.j.

Het duinlandschap bij Scheveningen vormde de inspiratie voor deze waterverftekening. De twee wandelaars in rood en blauw zorgen voor mooie kleuraccenten naast de helderblauwe zee en de intense groentinten van het landschap. Mesdag-van Houten kraste met de achterkant van haar penseel de verf weg om de grillige vormen van takken weer te geven.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)
Winter in het bos, ca. 1870 - 1909

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Stilleven met pompoenen en appels, ca. 1870 - 1909

Halverwege haar schildercarrière ging Mesdag-van Houten zich meer toeleggen op het schilderen met waterverf. Haar penseelstreek werd geleidelijk aan losser en haar kleurgebruik meer uitgesproken. In dit stilleven koos ze voor felgroene tinten en zette ze de lijnen vlot neer.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Stilleven met druiven, ca. 1870 - 1909

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Stilleven met druiven, een kalebas en andere vruchten, ca. 1870 - 1909

In 1904 schreef een criticus dat dit werk 'ieders bewondering [moest] wekken; die druiventros is een meesterstukje.' Inderdaad experimenteerde Mesdag-van Houten vindingrijk met kleur in dit werk en wist ze goed gebruik te maken van licht en donkereffecten. Ze kraste met het uiteinde van het penseel in de verf om het fruit te laten glimmen en de weerkaatsing van het licht te imiteren. Het ziet eruit om op te eten!

Hendrik Willem Mesdag (1831 – 1915)

Zeegezicht, 1889

Heel anders dan de tekening hiernaast, is deze krijttekening nauwkeurig en met fijne lijnen uitgewerkt. Dit zeegezicht werd dan ook uitgegeven in een populaire serie reproducties. Mesdag maakte eindeloos veel schetsen van de zon die door de wolken schijnt, wat hem een meester maakte in het vastleggen van de lichtval op het water en in de lucht.

Hendrik Willem Mesdag (1831 – 1915)

Noordzee, 1900

Een lege zee was interessant genoeg als onderwerp. Dat zagen we bij Mesdags prijswinnende Salonschilderij beneden, en ook op deze sobere aquarel. De grijstinten roepen de sfeer op van de typisch Nederlandse grauwe luchten en de kleur van de Noordzee. Juist door deze eerlijke benadering onderscheidde Mesdag zich van vroegere zeeschilders: 'die hadden nooit de beweging van de zee gegeven – begrijp je –, nooit die diepte en dat licht, ze gaven niet de waarheid.'

Nieuwe vondsten

Sientje Mesdag-van Houten (1834 – 1909)

Stilleven met vaas met tulpen, z.j.

Stilleven met vaas met krokussen, z.j.

Verstopt

Mesdag-van Houten maakte deze werken waarschijnlijk als paar. Ze horen bij elkaar. De gouden lijsten passen er perfect bij. Of lijkt dat maar zo? De lijst van *Stilleven met vaas met tulpen* verbergt een tweede rode handtekening. Misschien viel haar handtekening grotendeels weg na het inlijsten en zette ze daarom een tweede. We weten het niet zeker.

De rand van *Stilleven met vaas met tulpen*, zonder de lijst. De bovenkant van de letters is rechtsonder nog net zichtbaar op het ingelijste werk.

Hendrik Willem Mesdag (1831 - 1915)

Pinken op zee, z.j.

Hut in Hattem, ca. 1876 - 1892

Onder de oppervlakte

Tijdens de behandeling van Mesdags *Pinken op zee* ontdekte de restaurator penseelstreken die niet bij de voorstelling leken te horen. Een röntgenfoto toont aan dat er een portret onder de bovenste verflagen verborgen zit. Ook onder *Hut in Hattem* toont de röntgenfoto een onderliggend portret. Dit portret lijkt meer uitgewerkt, maar dat is moeilijk met zekerheid te zeggen. We weten helaas niet van wie de gezichten zijn die na meer dan honderd jaar weer tevoorschijn zijn gekomen.

Röntgenfoto van *Pinken op zee*. De structuur van het onderliggende portret is gedeeltelijk te zien in de bovenste, dunne verflagen van het zeegezicht.

Hut in Hattem is een kwartslag gedraaid ten opzichte van het onderliggende portret. Door de dikke verf van *Hut in Hattem* is er met het blote oog nauwelijks iets van terug te zien.

Hendrik Willem Mesdag (1831 - 1915)

Zomeravond te Scheveningen, ca. 1890 - 1895

Een lege zee was interessant genoeg als onderwerp. Dat zagen we bij Mesdags

Gouden uur

Het uiterlijk van dit schilderij veranderde spectaculair tijdens de restauratie, vooral door het afnemen van het oude vernis. Een vernislaag over de olieverf beschermt de verf en verdiept de kleur. Traditionele vernissen gaan in de loop van de tijd vergelen. Het was tijd om de vernislaag van dit zeegezicht te vervangen door een vernis dat minder snel verkleurt. De subtiele kleuren en penseelstreken waarmee Mesdag dit gouden uur vastlegde komen nu weer helemaal tot hun recht.

Met zorgvuldig uitgekozen oplosmiddel verwijderde de restaurator stukje bij beetje het vernis. Langzaam maar zeker werd duidelijk hoe slecht de oorspronkelijke kleuren zichtbaar waren door het oude vergeelde vernis.

Persoonlijke schetsen

Mesdags hadden altijd schetsboekjes bij zich. Hierdoor werden het trouwe getuigen van hun dagelijks leven. In deze vitrine zijn tekeningen te zien die verband houden met het buiten schetsen. Heel speciaal zijn de kindertekeningen van hun zoon Klaas (nr. 4), die op 7-jarige leeftijd onverwachts overleed.

Weidse landschappen

Mesdags schetsboeken staan vol met het strand, de duinen en de zee. ‘k Heb mijn schetsen, daar doe ik 't mee. En Scheveningen is nabij. Aan de kust zie je de mooiste zee.’, zei hij. Behalve de bedrijvigheid van de vissers (nr. 3) komen we hier ook een in zijn werk zeldzaam beeld van het strandtoerisme tegen, met dames met hoeden en spelende kinderen (nr. 1).

Notities voor in het Atelier

De schetsboekjes van Mesdag-van Houten laten de natuur zien in al haar verschijningsvormen. De vele tekeningen van landschappen met bomen, uitgestrekte heidevelden of boerderijen komen terug in haar voltooide kunstwerken: het bosgezicht lijkt bijvoorbeeld op *Beekhuizen bij Arnhem* (in de eerste tentoonstellingszaal).

Oefenen, oefenen en nog eens oefenen

Aan de schilderijen en waterverftekeningen van de Mesdags ging een hoop oefening vooraf. Een goede schilder word je niet zomaar. Zo merkte Sientje op ‘t Is moeilijk veel over mijzelf te vertellen (...) wijl ik geen academische opleiding heb genoten (...) Maar hard gewerkt heb ik, veel heb ik naar de natuur gestudeerd.’

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Blauwe vaas, z.j.

Op deze schets zie je twee composities, met een pot of een vaas voor een kussentje. Het is goed mogelijk dat ze als hulpmiddel dienden voor het schilderij van Mesdag-van Houten op onderstaande afbeelding.

Aan de slag

Keer op keer herhaalden de Mesdags hun favoriete onderwerpen in hun schetsboekjes. Om te oefenen, of een mooi moment vast te leggen om het later te kunnen gebruiken in een schilderij.

Ze tekenden ook weleens allebei in hetzelfde schetsboek. Toen Mesdag-van Houten de schetsen van haar man aan een journalist wilde laten zien, kwam ze haar eigen werk tegen:

'Je hebt zulke mooie krabbeltjes gemaakt (...). Kijk 's hier bijvoorbeeld (...).' Maar met een even blozende schroom: 'Hè nee, die heb ik nog in je boek geteekend, Mesdag'

Ook zin om te tekenen? Maak een stilleven zoals Mesdag-van Houten dat deed, of schets het uitzicht op de tuin.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

De tuin van Laan van Meerdervoort 9, ca. 1870

Barbara van Houten schreef bij deze schets dat haar tante Sientje hem maakte vlak nadat ze op de Laan van Meerdervoort waren komen wonen.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Boom, ca. 1870

Deze schets is een mooi voorbeeld van de verfijnde tekenstijl van Mesdag-van Houten, met veel aandacht voor details.

Hendrik Willem Mesdag (1831 - 1915)

Een perkje, 1868

De cijfers in de schets verwijzen naar een lijst met plantennamen op een andere bladzijde.

Hendrik Willem Mesdag (1831 - 1915)

Veldezel met een zeegezicht, ca. 1869

Deze schets had weinig nut in het schilderproces, en was waarschijnlijk vooral een spontane weergave van een grappig beeld.

Hendrik Willem Mesdag (1831 - 1915)

Een bospad met figuur, 1884

Dit onderwerp was meer iets voor Mesdag-van Houten. Het figuurtje komt niet zo overtuigend over, maar het boslandschap is treffend weergegeven.

Sientje Mesdag-van Houten (1834 - 1909)

Studie voor een stilleven, z.j.

Het is goed mogelijk dat deze studie als hulpmiddel diende voor een schilderij van Mesdag-van Houten.